

Çalışanların Çevre Uygulamalarına Algısı: Bir Kamu Kurumu Örneği³

Sunay GALATA

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İşletme ABD, Y. Lisans Öğrencisi
sunaygalata16@gmail.com
ORCID: 0009-0008-7423-7701

Prof. Dr. Meral EROL FİDAN

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
İİBF İşletme Bölümü Öğretim Üyesi
meral.fidan@bilecik.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3954-676X

Özet

Sürdürülebilirlik kavramı, doğal kaynak tüketimine ve kirliliğine engel olmayı hedefleyerek bu gibi sorunlara sebep olan etmenlere ışık tutulması gerektiğini belirten bir felsefeye sahiptir. Bu felsefeye göre; doğal kaynakların tüketimi ve çevresel kirlilikte insan davranışlarına önemli bir sorumluluk düşmektedir. Kaynak tüketimi ve kirliliğin azaltılması hususundaki öneminin yanı sıra, doğayı bizlerle birlikte paylaşan diğer canlıların nesillerini koruyabilmek, insan davranışlarının sürdürülebilirlik felsefesine uygun hale getirilmesine bağlıdır.

Çalışanlar düzeyinde çevre ile ilgili konular ele alındığında “çevreci örgütsel vatandaşlık davranışı” kavramının literatüre girdiği görülmektedir. Çevreci örgütsel vatandaşlık davranışları işletmelerin çevre yönetimi faaliyetlerine katkı sağlayan gönüllülüğe bağlı davranışlar olarak tanımlanabilir. Çalışanların çevreci tutumları bir örgütün çevresel tutumunu geliştirmede önemli bir faktör olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte çalışanların kişisel çevreci tutum ve algıları da çalıştıkları kurumda örgütsel vatandaşlık faaliyetlerine de olumlu ya da olumsuz yönde etki edebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, çalışanların birer tüketici olarak çevre bilincine sahiplik düzeyleri ve çevreci örgütsel vatandaşlık düzeylerini ölçmek ve çalışanların çevre bilinciyle örgütsel çevreci vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bursa Adliyesi çalışanları arasında gerçekleştirilen anket çalışması ile; Tüketici Çevre Bilinci Ölçeği ve Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği kullanılarak veriler toplanmıştır. Elde edilen verilerde, ölçek boyutları arasında genel olarak orta düzeyde pozitif ilişki saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevre Bilinci, Sürdürülebilirlik, Çevreci Örgütsel Vatandaşlık.

Employees' Perception of Environmental Practices: A Public Institution Example

Abstract

The concept of sustainability has a philosophy that aims to prevent natural resource consumption and pollution and sheds light on the factors that cause such problems. According to this philosophy; human behavior has an important responsibility in the consumption of natural resources and environmental pollution. In addition to the importance of reducing resource consumption and pollution, protecting the generations of other living things that share nature with us depends on making human behaviors compatible with the philosophy of sustainability.

When environmental issues are considered at the level of employees, it is seen that the concept of "environmentalist organizational citizenship behavior" has entered the literature. Environmentalist organizational citizenship behaviors can be defined as voluntary behaviors that contribute to the environmental management activities of businesses. The environmentalist attitudes of employees can be considered as an important factor in developing the environmental attitude of an organization. In

³ Bu çalışma Sunay GALATA'nın “Çalışanların Çalıştıkları Kurumdaki Çevre Uygulamalarına Algısı: Bir Kamu Kurumu Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiş bir çalışmadır.

addition, the personal environmentalist attitudes and perceptions of employees can also have a positive or negative effect on organizational citizenship activities in the institution they work for.

The purpose of this study is to measure the environmental awareness levels of employees as consumers and their environmentalist organizational citizenship levels and to examine the relationship between the environmental awareness of employees and their organizational environmentalist citizenship levels. Data were collected using the Consumer Environmental Awareness Scale and the Environmental Organizational Citizenship Behavior Scale through a survey conducted among Bursa Courthouse employees. In the data obtained, a generally moderate positive relationship was determined between the scale dimensions.

Keywords: Environment, Environmental Awareness, Sustainability, Environmental Organizational Citizenship.

Giriş

Günümüzde hem kurumların hem de bireylerin doğaya olumsuz etkilerinin sıklıkla tartışılmaya başlanmasıyla birlikte sürdürülebilirlik kavramı da vurgulanmaya başlayan önemli bir konu haline gelmiştir. İnsanoğlunun yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmesinde en önemli faktörler olan doğa ve yenilenemez kaynaklar gün geçtikçe azalmakta ve sürdürülebilir bir yaşam tarzı geliştirilerek toplumda tüketici olan bireylere de işletmelere de benimsetilmesi gerekli hale gelmiştir. Sürdürülebilirlik kavramı, doğal kaynakların tüketimine ve her türlü kirliliğe engel olmayı hedeflemekte ve bunlara sebep olan unsurlara ışık tutulması gerekliliğini belirten bir felsefeye sahiptir. Bu felsefenin özünde doğal kaynakların savruk bir şekilde tüketilmesi ve çevresel kirlenmede tüketicilerin davranışlarına önemli sorumluluklar düşmektedir. Doğayı bizlerle birlikte paylaşan bütün canlıların varlığını koruyabilmek, insanoğlunun davranışlarının sürdürülebilirlik felsefesiyle uyumlu hale getirilmesine bağlıdır.

Çevresel sorunların çözümüne yönelik çalışmalarda eğitim temelli faaliyetlerin daha fazla önemli olduğu genel olarak toplumda da farkında olunan bir gerçektir. Dolayısıyla çevre bilincine sahip ve çevreye duyarlı birey yetiştirmede, en etkili yol olarak eğitim başta gelmektedir (Yeşilyurt, Gül ve Demir, 2013). Çevre eğitimlerinin bireyin yaşamı boyunca devam edecek şekilde uzun vadeli olarak planlanarak eğitim hayatı içine dahil edilmesi toplumun uzun vadedeki refahını ilgilendiren bir süreçtir (Kaya ve Gündoğdu, 2007). Çevreci bilinç ve algıyı geliştirmek adına verilen eğitimlerle ilgili olarak yapılan araştırmalardan ortaya çıkarılan bulgu; çevre eğitimlerinin erken yaşlarda başlatılmasıyla birlikte görsel, işitsel ve uygulamalı olarak da verildiğinde çevre bilinci duyarlılığının ve bilincinin arttığı görülmektedir (Tahiroğlu ve diğ., 2010).

Çalışanlar açısından çevresel konular ele alındığında “çevreci örgütsel vatandaşlık davranışı” kavramının literatüre girdiği görülmektedir. Çevreci örgütsel vatandaşlık davranışları örgütlerde oluşturulan formal bir ödüllendirme sistemi ile direkt veya indirekt olarak ve örgüt içinde daha etkili çevre yönetimi faaliyetlerine katkı sağlayabilen gönüllülüğe bağlı davranışlar olarak tanımlanabilir (Robertson ve Barling, 2017). Çalışanların örgüt içindeki çevreci davranışları yönetimin çevreci etkinliğini örgütlerde artırarak ve sonrasında da çevresel sürdürülebilirliğini sağlamasında örgütlerin çevresel kalkınma stratejilerine destek olunmaktadır (Liu ve diğ., 2021).

İşletmelerde çevresel yönetim faaliyetleri yalnızca yönetim sistemlerine bağlı olmamakta ayrıca çalışanlarının örgüt içindeki çevreci davranışları ile ilgili gönüllülük esasları da oldukça önemli bir durum arz etmektedir. (Paille ve diğ., 2013). Çalışanların çevreci tutumları bir örgütün çevresel tutumunu geliştirmede önemli bir faktör olarak kabul edilebilir (Kanbur, 2008). Bireylerdeki çevre odaklı davranışların onlara psikolojik, vicdani tatmin sağlayacağı ve her ortamda çevreci faaliyetlere katılmanın çevreci iyi davranış düzeylerini de etkileyeceği söylenebilir (Brown ve Kasser, 2005). Sonuç olarak çalışanların çevreci örgütsel vatandaşlık davranışlarının onların psikolojik olarak iş tatminleri ve örgüte karşı duygusal bağlılıkları ile de bağlantılı olabileceği söylenebilir.

Toplumlar da çevre ile ilgili sorunlarının kalıcı çözümü olarak incelenen yaklaşımlardan en fazla eğitim faaliyetlerinin önemli rol oynadığı görülmektedir. Çevre konularında bilinçli ve duyarlılığı yüksek bireyler yetiştirebilmek, çevre sorunlarının çözümü için en etkili yol olarak düşünüldüğü için örgütlerde de ilk uygulamaya alınan faaliyetlerin başında gelmektedir. (Yeşilyurt, Gül, ve Demir, 2013).

Bu durumda kurumlarda faaliyet gösteren çalışanların da çevre duyarlılıklarının geliştirilebilmesi, bilinç düzeyinin tespit edilip arttırılabilmesi adına öncelikle kurum çalışanlarının çevreci bilinç algı

düzeylerinin tespit edilmeye çalışılıp, sonrasında da her düzeye uygun olarak verilebilecek çevre konulu eğitimler düzenlenmesi çevreci örgütsel vatandaşlık seviyesini geliştirmeye katkı sağlayacağı söylenebilir. Son yıllarda ülke olarak taraf olduğumuz Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşma konusundaki çevreci harekete kurumların da personeliyle birlikte yüksek katkı sağlaması beklenmektedir. Bu hedeflere ulaşabilmek için öncelikle çevre bilincinin çevreci algı düzeyinin artırılması yönünde eğitim çalışmaları yapılması gerektiği söylenebilir.

1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, 21. yüzyılın çevresel sorunlarına ışık tutan sürdürülebilirlik felsefesi bağlamında; kamu kurumlarında çalışan personelin, hem bireysel tüketici olarak çevre bilinci hem de örgütsel düzeyde çevreci davranışlarını ölçmek amaçlanmıştır. Ayrıca çalışanların bireysel tüketici olarak sahip oldukları çevre bilinci düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişki düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. Literatür Özeti

Yapılan literatür taramasında yerli çalışmalarda tüketicilerin çevre bilinci ile ilgili yapılmış çalışmalar olduğu görülmekle birlikte kamu kurumu çalışanları üzerinde yapılmış çalışmalara neredeyse hiç rastlanmamıştır. Çevreci örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği Kanbur, Kanbur ve Özdemir (2022) yılında yabancı literatürden Türkçeye çevrilerek uygulanmıştır. Tüketici çevre bilinci ve örgütsel çevresel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkiyi ölçen herhangi bir çalışmaya ise rastlanılmamıştır. Tüketicilerin çevre bilinci ve çevreye duyarlı satın alma davranışları ile ilgili anket uygulamalı araştırmalardan bazıları şöyledir;

Yeniçeri, (2009) Aksaray Üniversitesi öğrencileri üzerinde bir anket çalışması yaparak tüketici çevre bilinci ve satın alma davranışları araştırılmıştır. Literatür incelemesinde pazarlama alanında çevre bilinci çalışmalarının yoğunluk gösterdiği görülmüştür. Aracıoğlu ve Tatlıdil, (2009) çalışmalarında İzmir ili halkını evren olarak alarak, tüketici satın alma davranışları ve çevre bilinçlerini anket aracılığıyla ölçmeye çalışmıştır. Öğretmen adayları olan üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmalar da fazladır. Köse ve Gül (2014) çalışmalarında Atatürk Üniversitesi Eğitim Fakültesi biyoloji öğretmenliği öğrencileri üzerinde çevre sorunları ve tüketici bilinci ölçeği geliştirmek üzere araştırma yapmışlardır. Dikmenli ve Konca (2016) çalışmalarında tüketici olarak öğretmenlerin çevre ile ilgili algısını tespiti yönelik bir ölçek geliştirmek amacıyla hazırladıkları anket sorularını 2015-2016 dönemlerinde Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesinde okumakta olan öğretmen adayları üzerinde uygulayarak elde ettikleri cevaplara göre, ölçeklerini geliştirmişlerdir.

Buzlukçu (2023) çalışmasında otel işletmelerinde çalışanların çevre dostu davranışlarını ve çevre etiği farkındalıklarını ölçmek amacıyla İstanbul'da faaliyet gösteren ve çevreye duyarlı konaklama tesisi belgesine sahip olan 5 yıldızlı otel işletmeleri çalışanları üzerinde anket çalışması gerçekleştirmiştir.

Literatürde çevre konusunda tüketiciler üzerinde yapılan diğer bir ölçek ise çevresel okuryazarlık ölçeği olarak görülmektedir. Atabek-Yiğit ve arkadaşları (2014) çalışmalarında "Yetişkinler İçin Çevresel Okuryazarlık Ölçeğini" geliştirmişlerdir. Fettahlıoğlu (2018) çalışmasında algılanan çevre sorunların çevre okuryazarlık düzeyine etkisini anket aracılığı ile ölçmeye çalışmıştır. 2013-2014 döneminde Türkiye'de bir devlet üniversitesinde yüz yirmi öğretmen adayına gösterilen öğrencilerin çizdikleri ve resimler hakkında açık uçlu soruların yer aldığı görüş anketi ile çevresel sorunları algılama düzeyleri çevresel okuryazarlık düzeylerine göre tespit edilmeye çalışılmıştır. Acer ve Taşkın (2020) çevreye duyarlı yeşil tüketici konulu anket çalışmasını İstanbul ili vakıf üniversitelerinde okuyan öğrenciler üzerinde gerçekleştirmiştir.

İncelenen tezlerde ise; çevre bilinci ve algısı ve çevresel örgütsel vatandaşlık konularında kamu sektöründe çalışma yapılmadığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda Ekinci (2020) yüksek lisans tez çalışmasında tüketicilerin yeşil satın alma davranışlarını, yeşil pazarlama algısını ve çevresel duyarlılıklarının davranışlarına yansımalarını Niğde ili halkı üzerinde yaptıkları anket çalışması ile tespit etmeye çalışmıştır. Özkan (2018) doktora tezi çalışmasında derin, toplumsal ve mistik ekoloji yaklaşımlarının çevrenin korunmasında ve çevresel sorunlarının azaltılmasındaki rolünün belirlenmesi ve çevre ile ilgili kurum ve kuruluşlarda çalışan kişiler tarafından bu yaklaşımların bilinirlik düzeyi ve benimsenme oranını ölçmek amacıyla yapılmıştır. Ankara ilinde Çevre ve Şehircilik, Kültür ile Orman ve Su İşleri Bakanlıkları, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve Türkiye İstatistik Kurumu evreninde bu kurumlarda çalışan yönetici, mühendisler, teknikerler, kimyager, biyolog, bilgisayar işletmeni, uzman ve

çevre istatistikçileri gibi kadrolarda görev yapan kişilerle anket çalışması gerçekleştirmiştir.

Çevre ile ilgili kurumlarda çalışan personelin kuruma karşı çevreci vatandaşlık bilinci konulu çalışmaya ise bir çalışmada rastlanılmıştır. Kanbur, Kanbur ve Özdemir (2022) çalışmalarında Robertson ve Barling (2017) tarafından geliştirilen “Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” ölçeğini Türkçeleştirilerek Türkiye’de Karadeniz Bölgesi AFAD il müdürlüklerinde görev yapan personel üzerinde uygulamıştır. Ölçeğin orijinal halindeki faktörler olan kendine yönelik, iş arkadaşlarına yönelik ve örgütüne yönelik şekilde başlıklar verilen çevresel örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği içindeki üç faktör sonucuna ulaşılmıştır.

3. Araştırmanın Özgün Yanları

Kamu kurumlarında gerçekleştirilen çevreci uygulamalar yasal yönetmeliklerle sınırlı kalmaktadır. Bazı kurumlarda yapılan çevreci ilave uygulama ve faaliyetler tamamen yönetimin inisiyatifinde gerçekleştirilip, kuruma ve çalışanlarına da katkı sağlamaktadır. Çevreci faaliyetler arttıkça kurum kültürüne yerleşmekte ve çalışanların örgütsel bağlılık ve örgütsel aidiyet algısına olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Ayrıca çalışanların kişisel çevreci tutum ve algılarına göre örgüt içinde çalışırken örgütsel vatandaşlık faaliyetlerine de olumlu ya da olumsuz yönden etki edebilmektedir. Bu kapsamda personel sayısı fazla olan ve topluma hizmet anlamında halkla iç içe olan bir kurum olan Adliye çalışanları üzerinde bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışma ile ilgili literatür incelemesinde benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır. Özel sektör çalışanları üzerinde yapılmış çevre konulu birkaç çalışmanın farklı ölçeklerle test edildiği görülmektedir. Fakat kamu kurumları üzerinde çevreci tüketici ve çevreci örgütsel vatandaşlık algısının bir arada test edildiği herhangi bir çalışma yoktur.

4. Yöntem

Çalışmada nicel ve nitel veri toplama yöntemlerinden biri olan anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veriler IBM SPSS 21 İstatistiki Analiz programı ile test edilmiştir. Çalışmada Bursa Adliyesi çalışanları evren olarak ele alınmıştır. Çalışmada kullanılan ankette 2 ölçek yer almaktadır. 1. Ölçek “Tüketici Çevre Bilinci Ölçeği” olup, Dikmenli ve Konca (2016) tarafından geliştirilmiş bir ölçektir. Çalışmada kullanılan diğer ölçek ise “Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği” Kanbur, Kanbur ve Özdemir (2022) tarafından geliştirilmiş bir ölçektir. Çalışmada kullanılan ölçeklerle ilgili Bursa Adliyesi Adalet Komisyonu ve BŞEÜ Etik Kurulu’ndan gerekli etik izinleri alınmıştır.

Bursa Adliyesi çalışanlarına gönüllülük esasına dayalı olarak iki farklı ölçeğin yer aldığı anket formu online olarak uygulanarak veriler toplanmıştır. Araştırma evreni 2738 kişiden oluşmaktadır. Örneklem büyüklüğü için yeterli olan sayı %95 güvenirlilik düzeyinde 337 kişi olarak hesaplanmıştır. Araştırmada ulaşılan ve geçerli sayılan anket sayısı 340 katılımcıdır. Araştırmada örnek büyüklüğünün %100’ü değerlendirmeye alınabilmektedir. IBM SPSS Statistics 21 programı kullanılarak, ölçeklerin güvenirlilik ve geçerlilik testleri; açılımlı faktör analizleri ve gruplar arası korelasyon analizleri uygulanmıştır.

Bursa Adliyesi çalışanları üzerinde iki ölçekli anket çalışması uygulanarak kamu kurumu çalışanlarının çevreci tüketici bilinç düzeyleri ve çevreci örgütsel davranış düzeyleri ayrı ayrı test edildikten sonra bu ölçeklere göre tespit edilen istatistiki veriler arasındaki ilişki incelenmiştir.

5. Verilerin Analiz Sonuçları

5.1. Demografik Sonuçlar

Bursa Adliyesi çalışanlarına internet sayfası aracılığıyla uygulanan anket formuna 340 çalışan katılım göstermiştir. Katılımcıların %63,5’i 216 kadın çalışan ve %36,5’i 124 erkek çalışan olarak katılım göstermiştir. %49,1’i 167 çalışan “30-39” yaş aralığında, %0,6, 2 çalışan ise “60 ve üzeri” yaş aralığında katılım göstermiştir. Katılımcıların kurumda çalışma süreleri açısından frekans değerlerine bakıldığında; en yüksek %29,4’ü 100 çalışan ile “1-5 yıl arası” kurumda çalışma süresinin olduğu, en düşük ise %3,5’i 12 çalışan ile “21-25 yıl arası” kurumda çalışma süresinin olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların eğitim durumları açısından en yüksek oranda %62,6’sı ile 213 çalışanın lisans mezunu olduğu, en düşük ise %5,3’ü ile 18 çalışanın lisansüstü eğitim düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.

5.2. Tüketici Çevre Bilinci Ölçeği İçin Araştırma Bulguları

Dikmenli ve Konca (2016) çalışmalarında, tüketici olarak öğretmenlerin çevre ile ilgili algısını tespiti yönelik bir ölçek geliştirmişlerdir. 28 maddeden oluşan “Tüketici Çevre Bilinci Ölçeği” boyutları;

Duyarlılık Bilinci, Davranış Bilinci, Sosyal Baskı ve Bilincin Yönlendirilmesi şeklinde 4 farklı boyut olarak açıklanmıştır.

5.2.1 Güvenilirlik Testi

Sosyal alanlardaki araştırmalarda güvenilirlik seviyesinin %70 düzeyinde olması genel olarak kabul görmektedir. Ankette yer alan sorular için güvenilirlik düzeyi Cronbach Alpha değeri 28 madde için %93,4 olarak hesaplanmıştır.

Alpha (α) katsayısına bağlı olarak, güvenilirlik aralıkları; ($0,00 \leq \alpha \leq 0,40$) ise ölçeğin güvenilir olmadığı, ($0,40 \leq \alpha \leq 0,60$) ise düşük güvenilirlikte olduğu, ($0,60 \leq \alpha \leq 0,80$) ise oldukça güvenilir olduğu, ($0,80 \leq \alpha \leq 1,00$) ise ölçek yüksek derecede güvenilir olduğu şeklindedir. Çalışmada kullanılan ölçeğin Alpha katsayısı ölçek değerlendirme aralıklarına göre yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

5.2.2. Geçerlik Testi

Geçerlik, bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, başka herhangi bir özellikle karıştırmadan, doğru ölçebilme derecesidir. Anket verilerine Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü testi (geçerlik testi) uygulanmıştır. Çalışmada 1. Ölçeğin test sonucunda KMO değeri= 0,945_olarak hesaplanmıştır.

Tablo 1. Tüketici Çevre Bilinci Ölçeği KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Testi		,945
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	7037,006
	Serbestlik Derecesi	378
	Anlam	0,000

Bartlett testi örneklem büyüklüğüne duyarlı bir test olduğu için değişkenler arasındaki korelasyon düşük seviyede olsa da özellikle büyük verilerde ($n > 50$) genellikle temel hipotezi reddedilebilmektedir (Yaşlıoğlu, 2017: 80). Bu nedenle bu testin yanı sıra başka kriterlere de değerlendirilme kapsamına almak gerekmektedir (Bektaş, 2015: 45). Faktör analizi değerlendirilme aşamasında dikkat edilmesi gereken bir başka unsur ise KMO örneklem yeterliliği ölçütüdür. KMO değeri 0,50'nin altında olması veri setinin faktör analizine uygun olmadığını göstermektedir (Coşkun ve diğ., 2015: 268). KMO değerleri ve yorumları aşağıdaki Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. KMO Değeri Sonuçlarına Göre Yorumlar

KMO Değeri	Yorum
0,90 ve üzeri	Mükemmel
0,80- 0,89 arası	Çok İyi
0,70- 0,79 arası	İyi
0,60- 0,69 arası	Orta
0,50- 0,59 arası	Zayıf
0,50'nin altı	Kabul Edilemez

Kaynak: Kaiser ve Rice, (1974: 112).

Tablo 1'de görüldüğü gibi analiz kapsamında değerlendirilen 28 ifade için normallik testleri sonucunda KMO örneklem yeterliliği %94,5 olarak belirlenmiştir. KMO örneklem yeterliliği testi için beklenen en düşük değer olan %50'den yüksek bir sonuç çıktığı için analizin faktör analizine uygun olduğu görülmüştür. Bu oranın Tablo 2'deki değerlendirme aralıkları dikkate alındığında mükemmel bir sonuç

olduğu düşünülmektedir. Çıkan bu sonuç, ölçek geçerliğinin mükemmel olduğunu ve değişkenler arasında yüksek korelasyonların mevcut olduğunu göstermektedir. Bartlett testi ve KMO değerinin faktör analizi uygulanabilmesi için gerekli rakamsal değerlere sahip olduğu tespit edilmiştir.

5.2.3. Tüketici Çevre Bilinci Ölçeği Faktör Analizi

Faktör analizi, varlığı bilinmekle beraber gözlem yoluyla doğrudan belirlenemeyen gizli boyutları ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Faktör analizinin temel amacı, değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak bu değişkenleri sınıflandırmak bununla birlikte değişken sayısını azaltmaktır. Açımlayıcı faktör analizini birinci ölçeğe uygulandığında; faktör analizi sonucunda faktöre yüklenemeyen veya birden fazla faktöre yüklenen hiçbir ifade analiz kapsamından çıkarılmamış ve faktör çözümü 28 ifade ve 4 faktör olarak gerçekleşmiştir. Tablo 3’de de görüldüğü gibi kullanılan ölçeğin 28 ifade için %65,62 oranında ölçeği tanımladığını görmekteyiz. Analizler sonucunda hiçbir ifade faktör analizinden çıkarılmamış ve 28 ifade ile analize devam edilmiştir.

Tablo 3: Faktörler ve Açıkladığı Varyanslar

Faktör	Toplam	Varyans %	Birikimli %
1	12,101	43,220	43,220
2	3,714	13,264	56,483
3	1,417	5,060	61,543
4	1,141	4,077	65,620

Tablo 4. Tüketici Çevre Bilinci Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları

İfade	Faktör Numarası			
	1	2	3	4
Duyarlılık Bilinci				
Her canlının sağlıklı bir çevrede yaşamaya hakkı olduğu için kaynakları verimli ve etkili kullanmam gerektiğini bilirim.	,804			
Çevreye barışık yaşamaya dikkat ve özen gösteririm.	,802			
Bir işletmenin çevreye zararlı faaliyetler yaptığını bilsem o işletmenin ürünlerini satın almam	,764			
Su ve elektrik israfını önlemek için gerekli tedbirleri alırım.	,751			
İnsanlık için yararlı olsa da çevreye zarar verebilecek ürünler kurumlar tarafından üretilmemelidir.	,713			
Çevreye duyarlı olan ve çevreci yatırımlar da yapan işletmelerin ürünlerinden daha çok alırım.	,705			
Bir tüketici olarak haklarımı bilirim ve kullanırım.	,697			
Çevreye verdiğim zararların bütçeme nasıl yansiyabileceğini bilirim.	,690			
Almak istediğim bir üründe fiyatından önce içeriğine bakarım.	,637			
Kağıt kullanırken her 2 tarafını da kullanmadan atmam.	,564			
Kullandığım ürünlerde markasıyla ilgili takıntım yoktur.	,465			

Davranış Bilinci				
Bir ürün aldığımda ambalajının geri dönüştürülebilir olanlarını tercih ederim.		,825		
Alışveriş yaparken poşet yerine doğaya dost çantalar kullanmayı tercih ederim.		,809		
Çevreye duyarlı olmam nedeniyle çevre dostu olan ürünleri satın alırım.		,747		
Çöplerimi atarken geri dönüşüm kurallarına göre ayrıştırarak poşetlerim.		,737		
Geri dönüştürülebilir olan ürünleri almayı tercih ederim.		,697		
Çevreye zararlı olduğunu bildiğim ürünleri kullanmamaları konusunda arkadaşlarımı uyarırım.		,678		
Tükettiğim ürünlerde organik olmalarına dikkat ederim.		,662		
Tabiata zarar verebilecek teknolojik ürün kullanmam.		,639		
Ozon tabakasına zararlı olan maddeleri kullanmaktan kaçınırım.		,624		
Sosyal Baskı				
Yeni çıkan teknolojik ürünleri takip eder ve alırım.			,823	
Modayı takip etmek benim için oldukça önemlidir.			,766	
Arkadaşlarımın almayı tercih ettiği pahalı cep telefonlarına sahip olmak için masraflarımdan kısırım.			,673	
Alışverişte ürünün kendisinden çok firmasının imajına dikkat ederim.			,644	
Bilincin Yönlendirilmesi				
Alışveriş yaparken başkalarının etkisinde kalırım.				,746
Değeri düşük ürünler aldığımda karşıma çıkabilecek sorunlarını önemsemem.				,738
Tüketim tercihlerimi reklamların yönlendirdiğini düşünüyorum.				,669
Çevre bilinçli bir tüketici olduğum halde reklamlar beni kolayca ikna eder.				,662

Faktör analizi sonuçlarını incelediğimizde Dikmenli ve Konca (2016) çalışmasında “Duyarlılık Farkındalığı, Davranış Bilinci, Sosyal Baskı ve Bilincin Yönlendirilmesi” şeklindeki 4 boyutlu belirtilen “Tüketici Çevre Bilinci Ölçeği” yapılan bu çalışmada yine 4 boyutta tespit edilmiştir. Dikmenli ve Konca (2016)’nın çalışmasında Tüketici Çevre Bilinci Ölçeğinde yer alan “Duyarlılık Farkındalığı” boyutu 10 ifade maddesinden oluşmaktadır. Madde faktör yükleri ,465 ile ,804 arasındadır. Ölçekte geçen “Kullandığım ürünlerde markasıyla ilgili takıntım yoktur” ifadesi “Sosyal Baskı” faktör boyutunda yer almaktadır. Yapılan bu çalışmada faktör analizi sonucunda ilgili ifade Tablo 4’te de görüldüğü gibi “Duyarlılık Bilinci” boyutunda yer almıştır. Bursa Adliyesi çalışanlarının verdiği cevaplara göre “Kullandığım ürünlerde markasıyla ilgili takıntım yoktur” ifadesinin duyarlılık bilinciyle ilgili bir soru ifadesi olarak algılandığı söylenebilir. Diğer boyutlarda yer alan ifadelerde herhangi bir değişiklik yoktur. İkinci boyut olan “Davranış Bilinci” boyutu ise 9 maddeden oluşup, madde faktör yükleri ise ,624 ile ,825 arasındadır. “Sosyal Baskı” faktörü 4 maddeden oluşmaktadır. Madde faktör yükleri, 644 ile ,823 arasında yer almaktadır. Dördüncü faktör olan “Bilincin Yönlendirilmesi” faktöründe de diğer

çalışmadan farklı olmayarak 4 maddeden oluşmaktadır. Madde faktör yükleri ,662 ile ,746 arasındadır. Her madde ile ait olduğu faktör arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler mevcuttur ($p<,001$). Analiz sonucuna göre, her maddenin ait olduğu faktörle ilişkili olduğunu ve aynı amaca yönelik işlediğini söylemek mümkündür.

5.3. Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği İçin Araştırma Bulguları

Kanbur, Kanbur ve Özdemir'in (2022) çalışmalarında; Robertson ve Barling (2017) tarafından geliştirilen "Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği" Türkçeleştirilerek test edilmiştir. Ölçek 3 faktör boyutuna ayrılarak; "Kendine yönelik örgütsel vatandaşlık", İş arkadaşlarına yönelik örgütsel vatandaşlık", ve "Örgütüne yönelik örgütsel vatandaşlık" şeklinde boyutlardan oluşturulmuştur. Bu ölçek 10 maddeden oluşmaktadır.

5.3.1. Güvenilirlik Testi

Önceki ölçekte de bahsettiğimiz üzere, sosyal bilimler alanındaki araştırmalarda güvenilirlik düzeyinin 0,70 seviyelerinde olması yeterli görmektedir. Ankette yer alan soruların türdeş bir yapıyı açıklamak ya da sorgulamak üzere bir bütün oluşturup oluşturmadıklarını sorgulamayı sağlayan Cronbach Alpha değeri Cronbach Alpha değeri 10 madde soru için =0,925 olarak hesaplanmıştır. Çalışmada Alpha katsayısı değerlendirme kriterlerine göre bulunan sonuç, ölçeğin diğer ölçekte de olduğu gibi bu ölçekte de yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir.

5.3.2. Geçerlik Testi

Geçerlik, bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, başka herhangi bir özellikle karıştırmadan, doğru ölçebilme derecesidir. Anket verilerine KMO örneklem yeterliliği ölçütü testi uygulanmıştır.

Tablo 5. Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Testi		,918
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	2814,335
	Serbestlik Derecesi	45
	Anlam	0,000

Tablo 5'de görüldüğü gibi çalışmada test edilen diğer ölçek olan Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeğinin test sonucunda KMO değeri= 0,918 olarak hesaplanmıştır. Çıkan bu sonuç, ölçek geçerliğinin mükemmel olduğunu ve değişkenler arasında yüksek korelasyonların mevcut olduğunu göstermektedir. Bartlett testi sonuçlarının ve KMO oranının faktör analizi yapılabilmesi için gerekli değerlere sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle faktör analizinin uygulanmasına geçilmiştir.

5.3.3. Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği Faktör Analizi

Analiz sonucunda faktöre yüklenemeyen veya birden fazla faktöre yüklenen hiçbir ifade analiz kapsamından çıkarılmamış ve faktör çözümü 10 ifade ve 2 faktör olarak gerçekleşmiştir. Tablo 6'da yer alan veri sonucunda çalışmada 10 ifadenin %77,88 oranında ölçeği tanımladığı görülmektedir.

Tablo 6. Faktörler ve Açıkladığı Varyanslar

Faktör	Toplam	Varyans %	Birikimli %
1	6,057	60,570	60,570
2	1,731	17,308	77,878

Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği (Kanbur, Kanbur ve Özdemir, 2022) çalışmasında ölçek; 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçek orijinalde üç boyut (kendine yönelik, iş arkadaşına yönelik, örgüte yönelik) olarak tespit edilmiştir. Bursa Adliyesi çalışanları üzerinde yapılan çalışmada açımlayıcı faktör analizi sonucunda "Kendine ve İş Arkadaşına Yönelik" ile "Örgüte Yönelik" olmak üzere ölçek boyutları iki boyut olarak hesaplanmıştır.

Kanbur, Kanbur ve Özdemir (2022) çalışmasında Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeğinde 10 soru ve 3 faktör boyutu tespit etmişlerdir. Bu faktörler “Kendine Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı”, “İş Arkadaşlarına Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” ve “Örgüte Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” şeklinde ifade edilmiştir. Bursa Adliyesi çalışanlarına uygulanan aynı ölçekle uygulanan anketlerin analizleri sonucunda ise 2 faktör boyutu tespit edilmiştir. Kanbur, Kanbur ve Özdemir (2022)’in çalışmasında iki farklı boyut olarak tespit edilen “Kendine Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” boyutu ve “İş Arkadaşlarına Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” boyutlarında yer alan ifadelerin tamamı analiz sonucunda tek boyutta yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre Bursa Adliyesi çalışanlarının iş arkadaşlarını kendisinden ayrı görmediği söylenebilir. İkinci faktör boyutu ise ‘Örgüte Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı’ şeklinde olup, (Kanbur, Kanbur ve Özdemir (2022) çalışmasıyla paraleldir.

Tablo 7. Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği Faktör Analizi Sonuçları

İFADELER	Faktör Numaraları	
	1	2
Kendine ve İş Arkadaşına Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı		
İşyerinde kullandığım malzemelerin miktarını mümkün olduğunca dikkat ederim.	,872	
İşyerinde mümkün olduğunca geri dönüşüme dikkat ederim.	,846	
İşyerinde mümkün olduğunca kullanacağım enerji miktarını azaltırım	,827	
İş arkadaşlarımla çevre dostu davranışlarını mümkün olduğunca desteklerim.	,788	
İş arkadaşlarıma kurumda çevre dostu olmaları konusunda yardımcı olurum.	,710	
İş arkadaşlarıma kurumda çalışırken kullandıkları malzemelerin miktarını mümkün olduğunca azaltmalarını öneririm.	,661	
Örgüte Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı		
Çalıştığım kurumu çevreye etkisini azaltması için teşvik ederim.		,902
Çalıştığım kurumu çevre konularında hayırsever olması için teşvik ederim.		,897
Çalıştığım kurumda nasıl daha çevre dostu olabileceğine ilişkin amirimle fikir alışverişinde bulunabilirim.		,885
Çalıştığım kurumu çevre dostu ürünler satın alması konusunda mümkün olduğunca ikna ederim.		,853

Tablo 7’de baktığımızda ‘Kendine ve İş Arkadaşlarına Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı’ faktörü 6 maddeden oluşmaktadır. Maddelerin faktör yükleri ise ,661 ile ,872 arasında değişmektedir. Kanbur, Kanbur ve Özdemir (2022) çalışmasında Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeğinde “Kendine Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” faktörü 3 maddeden, “İş Arkadaşlarına Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” faktörü de 3 maddeden oluşmaktadır. İkinci faktör olan “Örgüte Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” boyutu 4 maddeden oluşmaktadır. Madde faktör yükleri ise ,853 ile ,902 arasındadır. Her madde ile ait olduğu faktör arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler mevcuttur ($p < ,001$). Analiz sonucuna göre, her maddenin ait olduğu faktörle ilişkili olduğunu ve aynı amaca yönelik işlediğini söylemek mümkündür.

5.4.Korelasyon Analizi

Tablo 8. Spearman Korelasyon Testi

		Duyarlılık Farkındalığı	Davranış Bilinci	Sosyal Baskı	Bilincin Yönlendirilmesi	Kendine ve İş Arkadaşına Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	Örgüte Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı
Duyarlılık Farkındalığı	Korelasyon Katsayısı	1,000	.735 **	.163 **	,015	.476 **	.348 **
	Anlamlılık		,000	,003	,784	,000	,000
Davranış Bilinci	Korelasyon Katsayısı	.735 **	1,000	.240 **	,082	.536 **	.471 **
	Anlamlılık	,000		,000	,129	,000	,000
Sosyal Baskı	Korelasyon Katsayısı	.163 **	.240 **	1,000	.497 **	-,030	.174 **
	Anlamlılık	,003	,000		,000	,581	,001
Bilincin Yönlendirilmesi	Korelasyon Katsayısı	,015	,082	.497 **	1,000	-,071	.112 *
	Anlamlılık	,784	,129	,000		,189	,039
Kendine ve İş Arkadaşına Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	Korelasyon Katsayısı	.476 **	.536 **	-,030	-,071	1,000	.600 **
	Anlamlılık	,000	,000	,581	,189		,000
Örgüte Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	Korelasyon Katsayısı	.348 **	.471 **	.174 **	.112 *	.600 **	1,000
	Anlamlılık	,000	,000	,001	,039	,000	

*Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

**Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Korelasyon analizinde veri setinin normal dağılım gösterdiği durumlarda Pearson korelasyon katsayısı kullanılmaktadır. Ancak veri setinin sıralı olduğu durumlarda Spearman sıra korelasyonu kullanılmaktadır (Kalaycı, 2018: 117). Spearman Sıra Korelasyonu kullanılan Tüketici Çevre Bilinci Ölçeği ile Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Ölçeği olan iki ölçeğin grupları ortalamaları alınıp birleştirilerek aralarındaki ilişki test edilmiştir.

Elde edilen veriler doğrultusunda Tablo 8’de Spearman Korelasyon Testi sonucunda; genel olarak ölçek boyutları arasında doğrusal ve pozitif yönde orta düzeyde ilişki gözlemlenmiştir. Ancak, “Bilincin Yönlendirilmesi” ile “Kendine ve İş Arkadaşına Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” ve “Sosyal Baskı” ile ilgili bazı faktörler arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. “Bilincin Yönlendirmesi” ve ‘Kendine ve İş Arkadaşına Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı’ ile ‘Sosyal Baskı ile ‘Kendine ve İş Arkadaşına Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı’ faktörleri karşılıklı ve negatif yönde bir ilişki söz konusudur. Bu faktörler dışında kalan tüm faktörler arasında karşılıklı ve doğrusal yönde bir ilişki söz konusu bulunmaktadır.

Tablo 8’de yer alan korelasyon katsayısı değerleri üzerinde bir yıldız (*) olması durumunda değerini iki grup arasında %95’in düzeyinde güvenilirlik olduğunu, iki yıldız (**) olması ise değerlerin iki grup arasında %99 oranda güvenilirlik olduğunu göstermektedir. Örneğin; ‘Duyarlılık Farkındalığı’ faktörü ile ‘Davranış Bilinci’ arasında bulunan korelasyon değeri ,735**’dir. Bu durumda iki faktör arasında %99’un güvenilirlik düzeyinde pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu söylenebilir.

Araştırmada elde edilen verilerin analizleri sonucunda Tüketici Çevre Bilinci Ölçeği ile Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Ölçeği boyutlarının arasında genel olarak orta düzeyde ilişki olduğu söylenebilir. Çalışmanın sonucunda birinci ölçeğin; tüketici çevre bilinci algı düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılabilir, geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu saptanmıştır. Çalışmada ikinci ölçek olan Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ölçeğinin, çalışanların sergiledikleri çevre odaklı davranışlarının ölçülebilmesi açısından kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu tespit edilmiştir.

6. Sonuç

Bu çalışmada kamu çalışanlarının tüketici olarak çevre bilinci ve çevresel örgütsel vatandaşlık bilinci ölçekleri ayrı ayrı test edilmiştir. Çalışmaya katılan katılımcılardan elde edilen verilerin faktör analizleri sonucunda her iki ölçeğin de güvenilirlik değerleri oldukça yüksek çıkmıştır. Tüketici Çevre Bilinci Ölçeğinde, ölçeğin 28 ifade için %65,62 oranında ölçeği tanımladığı, dört faktör boyutundan; (Duyarlılık Bilinci, Davranış Bilinci, Sosyal Baskı ve Bilincin Yönlendirilmesi) oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte ölçekte yer alan sadece 1 soru ifadesinin boyutunun farklı bir boyutta yer aldığı analiz sonucunda tespit edilmiştir. Bu ifade “Kullandığım ürünlerde markasıyla ilgili takıntım yoktur” ifadesidir ve yer aldığı faktör boyutu da “Duyarlılık Bilinci” boyutudur. İfade asıl ölçekte “Sosyal Baskı” boyutunda olduğu tespit edilmiştir. Uygulanan anket kamu kurumu çalışanları üzerinde gerçekleştirilmiş olup, demografik olarak yaşça daha olgun ve eğitim seviyeleri daha yüksek olan bireylerden oluşmaktadır. Kullanılan ölçek üniversite öğrencilerinden elde edilen verilerle oluşturulmuş bir ölçek olup, bu ifadede fark çıkmasının nedeni ölçeğin uygulandığı katılımcı demografik özellik farkından kaynaklanmış olabileceği söylenebilir.

Çalışmada test edilen ikinci ölçek olan “Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeğinde” yer alan 10 ifadenin %77,88 oranında ölçeği tanımladığı, iki faktör boyutundan; (Kendine ve İş Arkadaşına Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Örgüte Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı) oluştuğu tespit edilmiştir. Test edilen ölçekte ise faktör boyutları üç boyut olarak tespit edilmiştir. Test edilen ölçekte “Kendine Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” boyutunda yer alan ifadeler üç madde, “İş Arkadaşına Yönelik Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı” boyutunda yer alan ifadeler de üç madde olarak ayrı faktör boyutlarında tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise her iki faktör boyutlarında yer alan maddeler tek bir boyut altında toplu olarak yer almıştır. Ölçekte yer alan maddelerin hepsi anlamlı ve sayı olarak tamdır. Boyutların iki olarak tespit edilmesinin sebebi olarak yine katılımcı grubun demografik olarak farklı özelliklere sahip olması ve özellikle yaşça daha olgun olan katılımcılar olmaları ve bir kamu kurumunda çalışan bireyler olmasından kaynaklanmış olabileceği söylenebilir.

Her iki ölçeğin faktör analizleri sonucunda tespit edilen boyutlarda yer alan maddelerin grup ortalama değerleri tespit edilerek korelasyon analizi uygulanmıştır. Bu analizle her iki ölçek arasında istatistiksel anlamlı bir ilişki olup olmadığı test edilmiştir. Yapılan test sonucunda her iki ölçek boyutları arasında genel olarak orta düzeyde pozitif yönlü ilişki olduğu söylenebilir.

Bu çalışma, Bursa Adliyesi çalışanları örneğinde, kamu çalışanlarının tüketici çevre bilinci ve örgütsel çevreci vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkiyi test etmede kullanılan bu ölçekler kullanılarak veya farklı ölçekler geliştirilerek farklı kamu kurumları veya özel sektör grupları çalışanları üzerinde çalışmalar yapılarak çevre bilinci çalışmalarına katkı sağlanabilir. Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gibi konuların önem kazandığı günümüzde yapılacak bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Acer, A., & Taşkın, İ. B. K. (2020). Çevreye Duyarlı Ve Yeşil Tüketici: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 260-276.
- Aracıoğlu, B., & Tatlıdil, R. (2009). Tüketicilerin Satın Alma Davranışında Çevre Bilincinin Etkileri. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 9(2).
- Atabek-Yiğit, E., Köklükaya, N., Yavuz, M., & Demirhan, E. (2014). Development And Validation Of Environmental Literacy Scale For Adults (Elsa). *Journal Of Baltic Science Education*, 13(3), 425.
- Brown, K. W. & Kasser, T. (2005). Are psychological and ecological well-being compatible? The role of

- values, mindfulness and lifestyle. *Social Indicators Research*, 74, 349-368.
- Buzlukçu, C. (2023). Çevreye Duyarlı Otel İşletmelerinde Çevre Etiği Farkındalığı, Çevre Dostu Davranış Ve Birey-Örgüt Uyumu İlişkisi. *Seyahat Ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 20(2), 208-226.
- Coşkun, R., Altunışık, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı* (8. b.). Sakarya Kitabevi. Sakarya.
- Dikmenli, Y., & Konca, A. S. (2016). Tüketici çevre bilinci algı ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(6), 1273-1289.
- Ekinci, M. B. (2020). *Tüketicilerin Yeşil Satın Alma Davranışının Demografik Faktörler, Yeşil Pazarlama Algısı ve Çevresel Duyarlılık ve Davranış Düzeyleri Yönünden İncelenmesi: Niğde İli Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Fettahlıoğlu, P. (2018). Algılanan Çevresel Sorunların Çevre Okuryazarlık Düzeyine Göre Analizi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 404-425.
- Kaiser, H. F., & Rice, J. (1974). Little Jiffy Mark IV. *Educational and Psychological Measurement*, (34), 111-117.
- Kanbur, E., Kanbur, A., & Özdemir, B. (2022). Çevresel Örgütsel Vatandaşlık Davranışı: Bir Ölçek Uyarlama Çalışması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13(30), 16-28.
- Kanbur, A. (2008). Green management in organizations for the sustainability of the humanity. *The International Journal of The Humanities*, 6(5), 15-21.
- Kaya, Ş. & Gündoğdu, Y. (2007). Coğrafya Öğretmenlerinin Çevre Bilincini Oluşturma ve Geliştirmedeki Rolü: Diyarbakır Örneği. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12 (18),187-204.
- Köse, E. Ö., & Gül, Ş. (2014). Öğretmen Adayları İçin Çevre Sorumluluğuna Bağlı Tüketim Bilinci Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Journal Of Educational Sciences & Practices*, 13(26).
- Liu, Z., Mei, S. & Guo, Y. (2021). Green human resource management, green organization identity and organizational citizenship behavior for the environment: The moderating effect of environmental values. *Chinese Management Studies*, 15(2), 290-304.
- Özkan, S. (2018). *Çevrenin Korunması ve Çevre Sorunlarının Azaltılmasında Ekolojik Akımların Rolü: Kamu Kurumları Örneği*. (Yayınlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Paille, P., Boiral, O. ve Chen, Y. (2013). Linking environmental management practices and organizational citizenship behaviour for the environment: A social exchange perspective. *The International Journal of Human Resource Management*, 24(18), 3552-3575.
- Robertson, J. L. & Barling, J. (2017). Toward a new measure of organizational environmental citizenship behavior. *Journal of Business Research*, 75, 57-66.
- Tahiroglu, M. & T. Cetin, T. (2013). The effect of the activity based education on teaching the love of nature value in social studies course and the gain and the attitude levels of the students. *International Journal of Academic Research Part B*, 5(1), 226-236.
- Yeniçeri, T. (2009). Tüketicilerin Çevre Bilinci Ve Çevreye Duyarlı Satınalma Davranışlarına Yönelik Bir Pilot Araştırma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 310-326.
- Yeşilyurt, S., Gül, Ş. & Demir, Y. (2013). Biyoloji Öğretmen Adaylarının Çevre Bilinci ve Çevresel Duyarlılığı: Ölçek Geliştirme Çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,13(25),38 – 54.